

Het oorlogsverleden van Eduard van Kuilenburg

Eduard van Kuilenburg, van beroep beeldhouwer en woonachtig te Utrecht, werd op 29 juni 1945 gearresteerd en gevangen gezet in een interneringskamp in Rijnauwen. Hij werd er van verdacht dat hij vrijwillig in buitenlandse krijgsdienst was getreden. Hij zou zich hebben aangesloten bij de Waffen-SS. Vervolgens vond er een reeks verhoren plaats waaruit is op te maken onder welke omstandigheden Eduard tot deze keuze was gekomen.

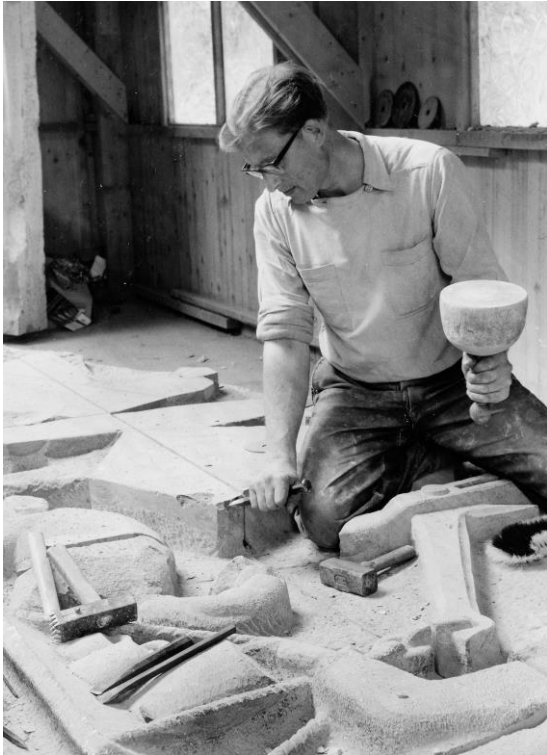
De vader van Eduard, Willem Van Kuilenburg, was een beeldhouwer die onder andere had gewerkt aan de restauratie van de Domtoren. Hij vertelde dat Eduard tussen 1940 en 1943 met hem samenwerkte als beeldhouwer, totdat zijn zoon in augustus 1943 werd opgeroepen voor de Arbeitseinsatz. Eduard overwoog om onder te duiken, maar zijn vader was bang en raadde zijn zoon aan om naar Duitsland te gaan om daar te gaan werken.

Vanaf augustus 1943 tot januari 1945 werkte Eduard bij de Spandauer Staal Industrie als betonarbeider. Naar eigen zeggen en volgens verklaringen van andere Nederlanders die werkten in deze fabriek verscheen Eduard vaak niet op het werk en was hij uitgesproken anti-Duits en tegen de nazi's. Ook zou hij hebben geprobeerd om het bedrijf te saboteren, bijvoorbeeld door een schep zand in een electromotor van de fabriek te strooien. Deze activiteit werd echter verraden door een Italiaan en Eduard besloot, waarschijnlijk uit angst voor represailles, een einde aan zijn leven te maken met behulp van een "electrische machinerie". Deze poging mislukte, Eduard hield er een misvormde vinger aan over, maar hij werd vervolgens gesommeerd om dienst te nemen bij de Waffen-SS, omdat hij anders naar een concentratiekamp gestuurd zou worden.

Steven Willem Houting werkte ook in de fabriek en kende Eduard van Kuilenburg. Houting was eveneens gesommeerd om dienst te nemen bij de Waffen-SS, omdat hij anders naar een kamp gestuurd zou worden. Houting had gekozen voor het kamp, overleefde dat en keerde terug naar Spandau. De verhalen van Houting over het kamp hebben waarschijnlijk grote indruk gemaakt op Eduard. Tijdens het proces tegen Van Kuilenburg werd Houting verhoord en hij verklaarde dat Eduard voor dezelfde keuze werd gesteld als hij indertijd en waarschijnlijk uit angst gekozen had voor de Waffen-SS. Het was volgens Houting niet denkbeeldig dat Eduard anders de doodstraf had gekregen.

In de fabriek werkte ook Willem Jan Vos en hij verklaarde dat Eduard zich samen met hem bij de Waffen-SS meldde. Vos wilde zelf bij de SS. Hij verklaarde dat Eduard er in die periode erbarmelijk aan toe was. Hij had "geen kleren meer", want die had hij tot twee keer toe verloren bij luchtbombardementen, en omdat hij als saboteur te boek stond kreeg hij ook geen nieuwe kleding. Volgens Marinus Theodorus Beckman, ook te werk gesteld in Spandau, was Eduard "geestelijk niet geheel in orde, daar zijn zenuwgestel veel heeft geleden door de

bombardementen! Hij dacht steeds aan huis en aan een broeder welke geestesziek is en waar hij graag naar toe wilde”.

De broer van Eduard, Michiel, was geestesziek en verbleef in de Willem Arntz-stichting. Willem van Kuilenburg herkende bij zijn zoon Eduard dezelfde trekken als bij zijn andere zoon, Michiel, en verklaarde dat hij bij zijn zoon Eduard eveneens “geestelijke afwijkingen” had geconstateerd en dat hij af en toe “de kluts kwijt was”. In een dergelijke fase van verstandsverbijstering zou volgens zijn vader mogelijk de vrijwillige indiensttreding van Eduard bij de SS hebben plaatsgevonden.

Eduard van Kuilenburg meldde zich samen met Willem Jan Vos bij de kazerne in Lichtenfeld (*Lichterfelde-West; militaire academie was tussen 1933 en 1945 basis van de Liebstandarte SS Adolf Hitler*). Hij kreeg daar te horen dat hij in Hoogeveen zijn opleiding zou kunnen volgen (*in Hoogeveen werden SS-ers opgeleid*). Eduard dacht naar Nederland terug te kunnen komen en wilde na aankomst in Nederland deserteren. Het liep echter anders. Ze werden begin januari naar

Graz gestuurd (*in Graz-Wetzelsdorf was een SS-kazerne*). In 4 maanden tijd werden ze opgeleid tot grenadier.

In april 1945 werden Willem en Eduard naar het front in Stettin (Polen) gestuurd om daar tegen de Russen te vechten. Direct bij aankomst al moesten de Duitsers zich terugtrekken. Honderd kilometer naar het Oosten, in Hohenlychen (*een SS-ziekenhuis ten noorden van Berlijn*), wist Eduard zich te verstoppen in een lazaret en bleef hij achter. Hij haalde de SS-tekens van zijn uniform en was bang voor de Russen. Toen deze eenmaal gearriveerd waren gaf hij zich samen met een jonge Rus over, nadat hij een Nederlander had neergeschoten die door de Russen werd beschoten. Samen met een andere Nederlander, H.A. van de Bunt, werd Eduard door de Russen op transport gezet naar Siberië, maar al bij de Poolse grens werden ze weer vrijgelaten.

Na terugkomst in Nederland werd Eduard op 29 juni 1945 gearresteerd. Hij werd ervan verdacht dat hij vrijwillig lid was geworden van de Waffen-SS. In het gebouw van de P.O.D. (de politieke opsporingsdienst) op de Maliebaan 25 te Utrecht werd hij verhoord. Hij verklaarde dat hij wegens sabotage de keus had gekregen; of naar een concentratiekamp of naar de Waffen-SS. Hij deed het laatste. Hij was nooit lid geweest van de NSB. Hij viel in handen van de Russen. Vanaf zijn arrestatie heeft hij gevangen gezeten in interneringskamp Rhynauwen en in de gevangenis op het Wolvenplein in Utrecht. Hij werd door de 6^e kamer van het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam, die zitting hield op 23 mei 1946 in het Paleis van Justitie op de Hamburgerstraat te Utrecht, veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf, waarbij volgens het vonnis rekening werd gehouden met de omstandigheden. Maar toch, “Als Nederlander vrijwillig in krijgsdienst treden bij eene buitenlandsche mogendheid, wetende, dat deze met Nederland in oorlog is”, dat werd hem ten laste gelegd en bewezen geacht.

-samengevat door Hendrik Jan Tolboom-

Leven en werk

Eduard van Kuilenburg (Utrecht, 21 december 1921 – aldaar, 29 oktober 1960) was een Nederlands beeldhouwer.

Eduard of Ed van Kuilenburg was een zoon van beeldhouwer Wilhelmus (Willem) van Kuilenburg en Wilhelmina Alida Hekman. Hij leerde het vak van zijn vader en was later in de leer bij Theo van Reijn en Cephas Stauthamer. Hij maakte dierplastieken voor de Rotterdamse diergaarde en bouwbeeldhouwwerk aan gebouwen en bruggen. Hij werkte als (restauratie)beeldhouwer aan diverse kerken, waaronder de Sint-Eusebiuskerk in Arnhem (vanaf 1952), de Sint-Joriskerk in Drempt (1954) en de Sint-Catharinakathedraal in Utrecht.

Van Kuilenburg werkte aan de Eusebiuskerk aanvankelijk als uitvoerder voor Theo van Reijn op diens atelier in Haarlem. Na het overlijden van Van Reijn in 1954 volgde Van Kuilenburg hem op als hoofdbeeldhouwer en ging hij zijn eigen ontwerpen maken en uitvoeren voor de Arnhemse kerk. Hij maakte daarvoor geen modellen in gips of klei, zoals Van Reijn wel had gedaan, maar hakte meestal direct in de steen. Hij maakte onder meer kapitelen, kraagstenen en sluitstenen voor in de kerk en expressieve beelden voor de luchtbogen aan de buitenzijde van het koor.

Van Kuilenburg overleed op 38-jarige leeftijd. Hij werd begraven op de 2e Algemene Begraafplaats Kovelswade. (bron: Wikipedia)